

ارتقاء حس تعلق به مکان با طراحی منظرین شهرهای ساحلی در بوشهر

زمان دریافت: ۱۴۰۲/۹/۲۱، زمان پذیرش: ۱۴۰۳/۱/۱۳، زمان انتشار: ۱۴۰۳/۱/۲۵

رضا قشقایی^۱ - دکترای معماری، گروه معماری، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران

خسرو موحد - دانشیار گروه معماری، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران

حامد مضطرزاده - استادیار گروه معماری، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران

چکیده

ارتقاء کیفیت بصری و اکولوژیکی محیط و منظر و ارتقاء حس تعلق به مکان در سازمان فضایی می‌تواند تسهیل‌گر کیفیت مطلوب محیطی و تعریف الگوی منحصر به فردی از هویت برای سواحل شهری باشد؛ براین اساس در این مقاله به بررسی معیارها و اصول طراحی منظر شهرهای ساحلی در راستای ارتقاء حس تعلق به مکان پرداخته شده است. روش تحقیق «توصیفی - تحلیلی» و روش «فرا تحلیل» بوده است که از روش تحقیق «پیمایشی» با ابزار «پرسشنامه» برای تدوین معیارهای طراحی منظر مورد نظر کاربران در راستای برانگیزش حس تعلق به مکان در آن‌ها استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان از آن دارد که حس تعلق به مکان در بعد شناختی (هویتی) و عاطفی (دل‌بستگی) در سطح بالایی قرار دارد. بعد رفتاری (وابستگی) نسبت به بعد شناختی و عاطفی در سطح پایین‌تر قرار دارد و ساحل در برآورده کردن نیازهای آن‌ها موفق عمل نکرده که عدم تجهیز خط ساحلی برای شکل‌گیری فعالیت‌های تفریحی و مرتبط با آب، عدم وجود بسترهای مناسب جهت استقرار خانواده، تداخل حرکت سواره و پیاده، تهدیدات ناشی از فرسودگی و تخریب بافت تاریخی بوشهر در این امر موثر می‌باشند.

واژگان کلیدی: حس مکان، حس تعلق به مکان، شهرهای ساحلی، بوشهر.

^۱ مسئول مکاتبات، شماره تماس: ۰۹۱۷۳۴۲۲۱۶۴، رایانامه: ghashghaee@gmail.com

۱- مقدمه و بیان مساله

در سالیان اخیر مطالعات گسترده‌ای در رابطه با حس مکان و معنای تعلق به مکان صورت گرفته است که هریک از طریق بررسی یکی از ابعاد حس مکان به این مهم توجه داشته‌اند. رشد فزاینده جمعیت شهری و اسکان نزدیک به ۳,۹ میلیارد نفر معادل ۵۴ درصد از جمعیت جهان در شهرها و تداوم این روند، آینده کره زمین را هرچه بیشتر با چشم اندازهای منظر شهری مواجه می‌کند (The United Nations, 2014,1). ارتقاء کیفیت بصری و اکولوژیکی محیط و منظر و ارتقاء حس مکان در سازمان فضایی (عرصه عمومی) که نقطه اشتراک تخصص‌های طراحی شهری و معماری منظر می‌تواند تسهیل‌گر کیفیت مطلوب محیطی و تعریف الگوی منحصر به فردی از هویت برای سواحل شهری باشد (پاکزاد، ۱۳۸۵). اهم رویکردهای مطرح شده در مقوله‌ی حس مکان عبارتند از پدیدارشناسانه، انتقادی و اثباتی. محیط کالبدی و تأثیرات آن بر زندگی روزمره‌ی مردم از مسائلی است که در دهه‌های اخیر از طرف متخصصین بسیاری از جمله «دیوید کانتر»^۱ «فریتز استیل» و «دیوید سالوسن» مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است (فروزنده و مطلبی، ۱۳۹۰، ص ۲۸). براین اساس در نظرگیری اصول و معیارهای طراحی نوار ساحلی در راستای ایجاد و تعمق حس تعلق به مکان امری ضروری است؛ که ضرورت این بحث از دو بعد نظری و عملی قابل توجه است: ۱. از بعد نظری مجالی پیرامون بازخوانی و واکاوی مفهوم حس تعلق به مکان دیده می‌شود و همچنین ۲. ضرورت کاربردی این پژوهش به ضعف مبانی نظری حسن تعلق به مکان و توجه به آن در برنامه‌های ساماندهی و توسعه نوارهای ساحلی در ایران بخصوص سواحل جنوبی با توجه به ویژگی‌های بوم سرزمین برمی‌گردد. براین اساس در این مقاله به بررسی اصول طراحی منظرین در شهرهای ساحلی با تاکید بر ارتقا حس تعلق به مکان پرداخته شده است.

۲- روش‌شناسی و پیشینه تحقیق

درخصوص تحقیقات صورت گرفته در زمینه حس مکان، حس تعلق و دلبستگی مکانی باید گفت که تا پیش از دهه ۷۰ میلادی و در مطالعات انجام شده در زمینه رابطه انسان و محیط، عملاً به انگاره تعلق و دلبستگی به مکان توجه نشده، اما پس از آن تحقیقات مختلفی در این زمینه انجام شده است.

- در بیشتر پژوهش‌های انجام شده در این حوزه می‌توان به تحقیق «لالی»^۱ در سال ۱۹۹۲ اشاره کرد که ضمن انجام بحث‌های جامعی بر روی هویت مکان به مباحث مربوط به حس مکان نیز می‌پردازد و ارتباط آن‌ها را با هویت شهری تبیین می‌کند (Lalli, 1992).
- «گوستافسون»^۲ در سال ۲۰۰۶ با رویکردی جامعه‌شناسی به پژوهش در زمینه قدرت تحرک و دسترسی به حس تعلق و دلبستگی مکانی پرداخته است (Gustafson, 2006).

^۱ Lalli

^۲ Gustafson

- «اسکانل و گیفورد»^۱ در سال ۲۰۱۰ با ارائه یک چهارچوب مفهومی متشکل از انسان، فرآیند و مکان به بررسی و ارزیابی حس تعلق و دلبستگی به مکان پرداخته اند (Hernandez et al, 2010).
- «لویکا»^۲ در تحقیقی پیمایشی که در لهستان و اوکراین انجام داد بین دلبستگی سنتی (مکان به ارث برده شده) و دلبستگی فعال (مکان کشف شده) تمایز قائل می‌شود (Lewicva, 2011).
- «براون»^۳ و همکاران به تحقیق درباره دلبستگی به مکان در جوامعی که بر اساس جنبش شهرسازی نوین طراحی شده‌اند، پرداختند (Brown et al, 2004).
- در رشته‌های مختلفی چون جغرافیا، جامعه‌شناسی و معماری منظر سعی در سنجش ارتباط مکان و فرد و نتایج آن در رفتار انسان‌ها نمودند و در این رابطه مفاهیمی چون «دلبستگی به مکان»، «دلبستگی اجتماعی»، حس مکان (Tuan, 1974)، «همبستگی اجتماعی»، «وابستگی به مکان» (Williams, 2003)، «هویت مکان» (Proshansky, 1978)، «تعلق و ریشه‌داری» (Tuan, 1980) را تبیین نمودند (Manzo & Wright, 2017).
- برخی صاحب‌نظران معتقدند حس مکان دربرگیرنده سه مولفه است؛ ۱. هویت مکان، ۲. دلبستگی به مکان و ۳. وابستگی به مکان (Magalhaes, 2006). «کرمونا»^۴ خصوصیات مکان‌های عمومی موفق که منجر به ایجاد احساسات و دلبستگی به مکان می‌شود را در داشتن آسایش و «تصویر ذهنی»^۵، دسترسی و پیوستگی، تنوع فعالیت‌ها و معاشرت‌پذیری می‌داند (Carmona, 2010).
- به عقیده «شولتز»^۶، حس مکان در مکان‌هایی یافت می‌شود که دارای شخصیت مشخص و متمایز هستند و شخصیت محیطی از چیزهای ملموس ساخته شده که دارای مصالح، شکل، بافت، رنگ، مقیاس، تنوع، چشم‌انداز و برجستگی است (Shultz, 2011).

۳- ادبیات تحقیق

۳-۱ منظر شهری

شکل شهر نیز در لایه منظر شهری به کیفیتی محسوس تبدیل می‌شود. یعنی منظر شهر عینیت قابل ادراک و فضای مورد ادراک ما از واقعیت موجود شهر پیرامون ماست (حبیب، ۱۳۸۵). از ویژگی‌های اصلی مفهوم منظر شهری آن است که به‌عنوان یک پدیده «عینی-ذهنی»، «انسانی-کالبدی» و یک ساختار «اجتماعی-فضایی» مطرح می‌گردد (ذکاوت، ۱۳۸۵، ص ۳۰). «منظر شهری آن بخش از محیط یا فرم شهر است که بر روی کنش و واکنش شخص و نتایج اعمال وی مؤثر است. در منظر

^۱ Scanel & Gifford

^۲ Lewica

^۳ Brown

^۴ Carmona

^۵ Mental Image

^۶ Shultz

شهری است که بخشی از اطلاعات بالقوه محیط به کیفیتی مستقیماً محسوس (یا اطلاعات بالفعل) تبدیل می‌شود. بدین ترتیب منظر شهری جنبه عینی یا قابل ادراک محیط است که به نوبه خود دارای فرم، عملکرد و معناست» (پاکزاد، ۱۳۸۵، ص ۱۰۱). در مورد اهمیت آن گفته شده است: «اصولاً طراحی شهری مدیریت منظر شهری (منظر عینی و ذهنی) است» (گلکار، ۱۳۸۵، صص ۳۸-۴۷). آنچه به عنوان بعد معنایی شهر مورد توجه بوده بیشتر معطوف به حفظ نمادهای تاریخی یا وجه کالبدی غالب بوده و نتوانسته مؤلفه‌های به وجود آورنده معنای شهر را به دقت تشخیص دهد (منصوری، ۱۳۸۳، ص ۳۲).

۲-۳ شهر ساحلی

مطابق آمارهای موجود حدود ۳ میلیارد نفر، کمتر از نیمی از جمعیت جهان در فاصله ۲۰۰ کیلومتری از خط ساحلی زندگی کرده که مطابق پیش‌بینی‌ها این تا سال ۲۰۲۵ این رقم با رشد دو برابری مواجه خواهد شد (Hinrichsen, 2003, 26-27). مناطق ساحلی از پویاترین منابع اکولوژیکی و بستر عظیم فعالیت‌های اقتصادی- اجتماعی می‌باشند (یگانه‌محلاتی، ۱۳۸۹، ص ۱). «ناحیه ساحلی» عبارت است از: نوار خشک زمین و مجاور فضای آبی که به طور مستقیم بر فرآیندهای زمینی و کاربری‌های زمین و بر فرآیندها و کاربردهای آبی اثر می‌گذارد که عبارت است از: نواحی ساحلی با تراکم بالایی کاربری اراضی و نواحی ساحلی با تراکم پایین ساختمانی و جمعیتی، تفاوت اصلی این دو طبقه در نقش اقتصادی آن‌ها است (دیوسالار و شیخ اعظمی، ۱۳۹۰، ص ۴۶).

۳-۳ ضوابط طراحی شهرهای ساحلی

در رابطه با ضوابط خاص شهرهای ساحلی می‌توان اشاره داشت که در این خصوص همایش عمومی بین‌المللی UIA (شهرهای کناره دریا و مناطق ساحلی توریسم و توسعه در سال ۲۰۰۷) در شهر «کاوالا یونان» برگزار شد. نکات ذیل اشارات کلیدی به طراحی در محیط‌های تاریخی شهرهای ساحلی دارد: الف: پاسخی به نیاز گسترش شهر در محدوده مرکزی؛ ب: راحتی از نظر کیفیت و کمیت در تقابل با نتایج منفی گسترش شهر در حومه؛ پ: فاکتور موقعیت شاخص کناره آب در شهر؛ الف: به مراکز شهر بسیار نزدیکند حتی اگر در گذشته دسترسی مشکل بوده است و ب: بازیافت کناره آب به معنای فراهم کردن فضاهایی برای معرفی فعالیت‌های جدید است؛ ت: تاریخچه غنی از زیرساخت‌ها و ساختمان‌های قدیمی؛ الف: ترمیم ساختمان‌های قدیمی با ارزش و تخصیص کاربری جدید و ب: حفظ و نگهداری هویت اصلی مجموعه (پورجعفر، ۱۳۹۲، صص ۵۹-۶۰).

جدول ۱. استراتژی‌های طراحی نوار ساحلی؛ ماخذ: کرامر- بریتلینگ، ۱۳۹۳، ص ۹۰

مرحله اول	مرحله دوم	مرحله سوم	مرحله چهارم	مرحله پنجم
طراحی با تاریخ مناسب	تعریف عملکرد مناسب	مدرن سازی	انطباق	بیان معمارانه
-	مداخله‌های حساس	-	جایگزینی	همخوانی
-	-	-	-	پیوند و بازنمایی

جدول ۲. مولفه های طراحی ساختار جدید شهرها؛ ماخذ: شاه رادول، ۱۳۹۲، ص ۴۰

عوامل موثر در خصوصیت زمینه تاریخی جهت طراحی ساختار جدید			
کاربری	موقعیت قرار گیری	مقیاس شکل	مصالح و جزییات

۳-۴ حس مکان

اهم رویکردهای مطرح شده در مقوله حس مکان عبارتند از: پدیدارشناسانه، اثباتی و انتقادی که عمده تلاش ها در این زمینه در حوزه پدیدارشناسی صورت گرفته است (مدیری، ۱۳۸۷، ص ۶۹، به نقل از قشقای و دیگران، ۱۳۹۷، ص ۴۴۳). در ساده ترین تعریف، حس مکان، توانایی تشخیص و درک ویژگی های متفاوت مکان ها و برقراری ارتباط با آن، متناسب با درک این تفاوت معرفی شده است. به طور مثال می توان به سطوح هفت گانه پیشنهادی رلف از تجربه حضور در مکان و یا مقیاس هفت سطح پیشنهادی شامای (۱۹۹۱) برای سنجش سطوح حس مکان اشاره کرد (شاهین-راد و دیگران، ۱۳۹۸، ص ۱۲۱). حس مکان به عنوان ارتباط بین انسان و مکان است که در این مفهوم پیوندهای اجتماعی و روانی بین افراد در یک مکان و بین مکان و انسان مورد توجه قرار می گیرد که این حس دارای ابعاد فیزیکی، روانی و اجتماعی می باشد (Francis et al, 2012) به نقل از نوروزیان ملکی و امیدی، ۱۳۹۹، ص ۸۹). مطالعات مبتنی بر رویکرد پدیدارشناسانه، طول و عرض تجربه در محیط، تحرکات و تعاملات اجتماعی را دستمایه ی ارائه تعاریف حس مکان قرار داده اند (مظلومی، ۱۳۸۹، ص ۱۳۷).

۳-۵ ساختار حس مکان

«جورجنسن و استدمن»، ساختار حس مکان را چند بعدی تعریف نموده که شامل: ۱. بعد شناختی: اعتقادات و باورهایی درباره خود و مکان (هویت مکان)؛ ۲. بعد عاطفی: ارتباط احساسی با مکان (تعلق به مکان)؛ و ۳. بعد رفتاری: ویژگی های منحصر بفرد رفتاری مکان (وابستگی به مکان) (Jorgensen and Stedman, 2001, 244). دیدگاه کلی اندیشمندان در حوزه حس مکان و عوامل شکل دهنده به آن در جدول زیر به گردآوری شده است:

جدول ۳. دیدگاه اندیشمندان به حس مکان و ساختار حس مکان؛ ماخذ: یافته های تحقیق.

اندیشمندان	دیدگاه کلی حس مکان	عوامل شکل دهنده حس مکان
ادوارد رلف (۱۹۷۶-)	ادراک و قضاوتی بر مبنای رمزگشایی از معانی در ذهن	ساختار کالبدی، فعالیت، معنا (دانش پایه و دیگران، ۱۳۹۶، ص ۱۲۳). ارزش های فردی و جمعی، انتظارات اولیه، تجربیات، نیت و مقاصد انسان، روح مکان، زمان،
(۲۰۰۷)	فرد شکل می گیرد، منجر به خلق حس مکان می گردد	تعاملات اجتماعی، فعالیت ها و تعاملات بین انسان-مکان و انسان-انسان، تحریک کننده (محرک بینایی، شنوایی، بویایی، حرکت، لامسه، حافظه، تصور و پیش بینی) (کاشی ص ۱۲۳).
		و بنیادی، ۱۳۹۲، صص ۴۸-۴۹).

فریتز استیل (۱۹۸۱)	شامل احساسات، ادراکات، رفتارها، نتایج و برآمدهایی است که در ارتباط با چیزی است که در آن موقعیت قرار داشته و با آن یکی شده است (دانش پایه و دیگران، ۱۳۹۶، ص ۱۲۳).	عوامل کالبدی، شخصیت مکان، چگونگی تجربه مکان (دانش پایه و دیگران، ۱۳۹۶، ص ۱۲۳). اندازه مکان، درجه محصوریت، تضاد، مقیاس، تناسب، مقیاس انسانی، فاصله، بافت، رنگ، بو، صدا و تنوع بصری، هویت، تاریخ، تخیل و توهم، راز و رمز، لذت، شگفتی، امنیت، سر-زندگی، شور و خاطره (قشقایی و دیگران، ۱۳۹۵، ص ۲۶۶).
نوربرگ شولتز (۱۹۸۱)	مشخص و متمایز هستند؛ حس مکان در مکان هایی یافت می شود که دارای شخصیت هستند (دانش پایه و دیگران، ۱۳۹۶، ص ۱۲۳).	رویدادها و حوادث، مصالح، شکل ها، رنگ ها و بافت ها (کاشی و بنیادی، ۱۳۹۲، صص ۴۸-۴۹). سابقه سکونت و ساختار، معنایابی، (تصور محیطی، ادراک و جهت) (دانش پایه و دیگران، ۱۳۹۶، ص ۱۲۳).
یان زو (۱۹۹۵)	ساختارهای معنایی فضا و محیط ساخته شده برای ایجاد مجموعه هایی از کیفیات خاص و به وجود آمدن حس مکان نقش دارند (ملکی و دیگران، ۱۳۹۳، ص ۱۰۳).	نگرش ها، جهان بینی ها، پیوند افراد با مکان مانند: حکایات مربوط به مکان، تجربه های مکان، پیوندهای معنوی با مکان (ملکی و دیگران، ۱۳۹۳، ص ۱۰۳). سه متغیر اصلی حس مکان را خوانایی، ادراک محیط بصری و هماهنگی قرارگاه رفتاری با محیط بصری می داند (قشقایی و دیگران، ۱۳۹۵، ص ۲۶۶).
جنیفر کراس (۲۰۰۱)	ترکیبی از رابطه با مکان و حس حضور در اجتماع (دانش پایه و دیگران، ۱۳۹۶، ص ۱۲۳).	نوع رابطه با مکان (زندگینامه ای، معنوی، ایدئولوژیک، داستانی، مطلوب و وابسته) (کاشی و بنیادی، ۱۳۹۲، ص ۴۸-۴۹). ساختارهای معنایی، هویت مکان (دانش پایه و دیگران، ۱۳۹۶، ص ۱۲۳).
شامای (۱۹۹۱)	تداوم و پایداری حضور، بهره مندی از مکان و مشارکت (منتظرالحجه، ۱۳۹۵، ص ۴۵).	تجربه افراد، نگرش ها، رفتار افراد و مشارکت (کاشی و بنیادی، ۱۳۹۲، صص ۴۸-۴۹).
پانتر (۱۹۹۱)		ساختار فیزیکی: منظر شهری، چشم انداز، نفوذپذیری، شکل ساخت و مبلمان شهری (کاشی و بنیادی، ۱۳۹۲، صص ۴۸-۴۹). فعالیت: کاربری ها، میزان تردد پیاده، میزان تردد سواره، الگوهای رفتاری، محیط مصنوع و خوانایی (کاشی و بنیادی، ۱۳۹۲، صص ۴۸-۴۹). معنایی: مناسبات فرهنگی، عملکردهای ادراکی و ارزیابی کیفی (کاشی و بنیادی، ۱۳۹۲، صص ۴۸-۴۹).
کریستوفر الکساندر	نظامات زنده (قشقایی و دیگران، ۱۳۹۵، ص ۲۶۶).	مقیاس های مختلف، مراکز نیرومند، مرزها، تکرار متناوب فضای معین، شکل خوب، تقارن موضعی، انسجام و ابهام عمیق، درجه بندی (مرتب بندی)، ناهمگونی، پژواک

سادگی و آرامش درونی، فضای خالی (تهی) و جدایی -
ناپذیری (قشقای و دیگران، ۱۳۹۵، ص ۲۶۶).

۳-۶ حس تعلق به مکان

حس مکان علاوه بر اینکه باعث احساس راحتی از یک محیط می‌شود، از مفاهیم فرهنگی مورد نظر مردم، روابط اجتماعی و فرهنگی جامعه در یک مکان مشخص حمایت کرده و باعث یادآوری تجارب گذشته و دستیابی به هویت برای افراد می‌شود (فلاح، ۱۳۸۵، ص ۵۷). از دیدگاه جغرافی‌دانان و برنامه‌ریزان شهری، شناسایی عوامل اصلی حس مکان، اندازه‌گیری و ارتقای آن‌ها می‌تواند طراحی محیطی را بهبود بخشد (Chen and Sekar, 1999). ساختار مکان به منزله بخشی از محیط جغرافیایی که ابعاد فردی و اجتماعی، ویژگی‌های کالبدی - فضایی، فعالیت‌ها و تجربیات یا معانی شناختی و ارزیابانه را در خود دارد (Relph, 1976). به‌طور کلی عوامل شکل‌دهنده حس تعلق را می‌توان به چهار دسته کلی به شرح زیر تقسیم‌بندی کرد:

الف- عوامل ادراکی و شناختی؛ نام مکان‌ها از جمله چیزهایی است که انسان را با قلمرو مرتبط می‌سازد (رلف، ۱۳۸۹، ص ۲۲). محیط‌هایی با خوانایی و واجد نمادهای آشنا ضمن داشتن تمایز کالبدی، با ادراک و شناخت و لذا قضاوت بهتری از سوی انسان همراه است (قشقای، موحد و محمدزاده، ۱۳۹۷).

ب- عوامل اجتماعی؛ حس تعلق اجتماعی، احساس امنیت و تعلق را با خود به همراه دارد و به‌صورت عکس نیز، احساس امنیت می‌تواند موجب افزایش حس تعلق اجتماعی شود (Chavis, 1996: 635).

پ- عوامل کالبدی - فضایی؛ در این دسته از عوامل کالبد به همراه متغیرهای فرم و ساماندهی اجزاء، به‌عنوان عاملی مهم در شکل‌گیری حس مکان یاد می‌شود. عناصر کالبدی به‌واسطه ایجاد تمایز محیطی و منظری شاخص به ایجاد حس مکان می‌پردازد (قشقای، موحد و محمدزاده، ۱۳۹۷).

۳-۷ انواع حس تعلق

تأثیر متقابل میان ارزش‌های فردی و جمعی و حس مکان باعث می‌شود تا افراد در فعالیت‌های اجتماعی براساس حس مکانشان شرکت کنند (Canter, 1971: 3). حس تعلق به مکان، یکی از روش‌های ایجاد و افزایش ارتباط میان فرد با محیط است که باعث می‌شود فرد به آن محیط علاقه‌مند شود و خواستار بازگشت به محیط باشد (نکوئی، مومنی، عطائیان، ۱۳۹۶).

۳-۸ سطوح حس مکان

« سطح‌بندی حس مکان برپایه نظریه شامل سه مرحله اصلی تعلق به مکان، دل‌بستگی به مکان و تعهد به مکان است که با هفت سطح بی‌تفاوتی نسبت به مکان، آگاهی از قرارگیری در یک مکان، تعلق به مکان، دل‌بستگی به مکان، یکی شدن با اهداف مکان، حضور در مکان و فداکاری برای مکان تعیین شده است (Shamai, 1991: ۳۴۸).

۹-۳ هویت مکان

به طور کلی این مولفه به واسطه الگوی ایده های خودآگاه و ناخودآگاه، باورها، احساسات، ارزشها، اهداف و تمایلات رفتاری مرتبط با محیط شکل گرفته است. دل بستگی به مکان، ارتباط عاطفی پیچیده بین مردم و مکان که فراتر از شناخت، اولویت و قضاوت است. مولفه سوم، وابستگی به مکان، وابسته به ادراک افراد است (Lewika, 2008:54). «رلف» بر پایه مطالعات «لینچ»، هویت مکان را تشخیص یا تمایز مکانی می داند که پایه شناخت آن به عنوان یک کل متمایز باشد (Relph, 1976:45). هویت مکان، درک افراد از هویت خود در ارتباط با محیط کالبدی تعریف شده است (Proshansky, 1978).

۴- بیان یافته های تحقیق

در راستای سنجش عوامل حس مکان بر توسعه سواحل شهری در بوشهر نیز از روش پیمایشی استفاده شده است. لذا در این تحقیق ابزار جمع آوری داده ها پرسشنامه می باشد. بدین منظور پس از انجام مطالعات نظری و تدوین ادبیات و پیشینه تحقیق از طریق انجام مطالعات کتابخانه ای و جستجو در پایگاه های داده های منتشره و مرور مستندات موجود مرتبط با موضوع مورد تحقیق، پرسشنامه ای با سوالات پنج گزینه ای (طیف لیکرت) توسط محقق طراحی گردید. به منظور سنجش پایایی سوالات پرسشنامه از نرم افزار Spss25 و تکنیک ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. جامعه آماری شامل شهروندان استفاده کننده از ساحل بوشهر بوده که حجم نمونه با فرمول کوکران به تعداد ۳۹۸ نفر انتخاب شده است.

جدول ۴. مقدار آلفای کرونباخ شاخص های تحقیق؛ ماخذ: یافته های تحقیق.

مؤلفه	شرح مؤلفه
عوامل محیطی	بهره گیری از پوشش گیاهی مناسب و استفاده از گونه های بومی جهت تعدیل دما و رطوبت؛ فراهم بودن امکان دسترسی به آب در محدوده ساحل؛ وجود شرایط آسایش اقلیمی جهت استفاده در ساعات مختلف روز؛ غنای حسی از طریق استفاده از حواس؛ حفظ شخصیت صخره ای و شنی ساحل در مجاورت آب؛ کف و دیواره های اطراف ساحل از مصالح بومی همسو با حفظ محیط زیست
موقعیت مکان	اتصال ساحل به استخوان بندی شهری (بافتهای همجوار) با دسترسی مناسب؛ امکان دسترسی به خدمات شهری و تسهیلات و امکانات رفاهی؛ طراحی منعطف و خلاقانه لبه و بدنه ساحل و ترکیب با بستر طبیعی ساحل؛ وجود پارکینگ مناسب جهت توقف دراز مدت در محدوده؛ پیوند میان بافت تاریخی مجاور و بناهای باارزش مجاور با لبه آب؛ ساحل دارای سبک معماری اصیل و با هویت.
تنوع فضایی	وجود بستر های لازم جهت استفاده گروه های مختلف سنی؛ وجود مبلمان مناسب شهری جهت استفاده فعالیتهای مختلف در فضا؛ وجود بستر مناسب جهت فعالیتهای مرتبط با آب؛

وجود تنوع در ارایه خدمات تجاری و تفریحی؛ فضای ساحلی برای بروز رفتارهای جمعی؛ قابلیت تجمع‌پذیری؛ امکان حضور در عرصه‌های عمومی در ساعات مختلف شبانه‌روز؛ حفظ کریودورهای بصری دید به لبه آب و نشانه‌های بصری؛ قابل رویت بودن و قرائت‌پذیری فعالیتها و فضاها با ایجاد وضوح بصری.

مقیاس انسانی وجود مقیاس انسانی از طریق رعایت تناسب محیط مصنوع با گستردگی دریا؛ کاهش وابستگی به اتومبیل و استفاده از مقیاس انسانی و اولویت پیاده در طراحی ساحل؛ ایجاد حس محصوریت و عدم غلبه فضا بر انسان در ساحل

ایمنی امکان و پیش‌بینی دسترسی امن به آب توسط اسکله‌ها و موج شکنها؛ امنیت تجهیزات و امکانات فیزیکی در مقابل عوامل طبیعی و اقلیمی؛ رعایت حریم جزر و مد در محدثات و سازه‌های ساحلی؛ روشنایی مناسب برای استفاده شبانه از محدوده ساحل؛ ایمنی متقابل سواره و پیاده در طراحی شبکه دسترسی

زیبایی بصری ایجاد خوانایی از طریق ایجاد عناصر شهری با هویت در ساحل؛ وجود سکانه‌های مختلف بصری و فضاها مکث؛ استفاده از مصالح (جنس و رنگ و...) مناسب و بومی در طراحی عناصر مصنوع و جداره‌ها در ساحل؛ طراحی واضح و دور از اغتشاش در محدوده ساحل؛ استفاده از علائم نشانه‌ای (طبیعی یا مصنوع) قابل رویت حتی از فواصل دور؛ توجه به ترکیب رنگی عناصر مستقر در کناره ساحل در زمینه طبیعی آنها

نفوذپذیری تعریف حوزه‌های فضایی مختلف با تمهیداتی مانند اختلاف کفسازی، اختلاف ارتفاع.....؛ امکان دسترسی و نفوذ آسان پیاده به کناره ساحل؛ وجود ارتباط و پیوستگی مسیرهای حرکتی (پیاده) در طول ساحل

در این تحقیق نیز، داده‌های جمع‌آوری شده، در دو قسمت آمار توصیفی و آمار استنباطی با استفاده از نرم‌افزار SPSS25 تجزیه و تحلیل شده است.

۱-۴ منظر شهری و حس تعلق به مکان

نتایج نشان می‌دهد که شاخص عوامل محیطی با میانگین رتبه ۶/۹۸ بیش‌ترین تأثیر و پس از آن شاخص ایمنی با میانگین رتبه ۴/۶۸ در اولویت دوم و سپس شاخص‌های موقعیت مکان و دسترسی، تنوع فضایی، نفوذپذیری، زیبایی بصری و مقیاس انسانی به ترتیب با میانگین رتبه ۴/۳۱، ۴/۲۲، ۳/۴۶، ۳/۰۵ و ۱/۳۵ در اولویت‌های بعدی قرار دارند.

۲-۴ عوامل محیطی و حس تعلق به مکان

نتایج نشان می‌دهد که گویه‌غنای حسی از طریق استفاده از حواس (بویایی، شنوایی، چشایی و...) با میانگین رتبه ۵/۲۳ بیش‌ترین تأثیر و پس از آن گویه‌های حفظ شخصیت صخره‌ای و شنی ساحل، فراهم بودن امکان دسترسی به آب، وجود شرایط آسایش اقلیمی، استفاده از مصالح بومی

و بهره‌گیری از پوشش گیاهی مناسب به ترتیب با نمره میانگین ۵/۱۱، ۴/۹۴، ۵/۵۶، ۳/۴۳ و ۳/۱۸ در اولویت‌های بعدی قرار دارند.

۳-۴ موقعیت مکانی و حس تعلق به مکان

نتایج نشان می‌دهد که گویه پیوند میان بافت تاریخی مجاور و بناهای باارزش مجاور با لبه آب با میانگین رتبه ۷/۱۹ بیش‌ترین تأثیر و پس از آن گویه‌های اتصال ساحل به استخوان بندی شهری، سبک معماری اصیل و با هویت، طراحی منعطف و خلاقانه لبه و بدنه ساحل، دسترسی به خدمات شهری و وجود پارکینگ مناسب به ترتیب با نمره میانگین ۷/۱۵، ۷/۰۳، ۶/۴۱، ۴/۹۸ و ۴/۱۲ در اولویت‌های بعدی قرار دارند.

۴-۴ تنوع فضایی و حس تعلق به مکان

نتایج نشان می‌دهد که گویه قابلیت تجمع‌پذیری (وجود فضاهایی در ساحل برای برگزاری رویدادها و تجمع‌های حماسی، اعتراضی، پیروزی و...) با میانگین رتبه ۶/۳۹ بیش‌ترین تأثیر و پس از آن گویه‌های قابل رویت بودن و قرائت‌پذیری فعالیت‌ها و فضاها، حفظ کریدورهای بصری دید به لبه آب و نشانه‌های بصری، امکان حضور در عرصه‌های عمومی در ساعات مختلف شبانه روز، فضای ساحلی برای بروز رفتارهای جمعی (قرار گذاشتن، دور هم جمع شدن)، وجود بسترهای لازم جهت استفاده گروه‌های مختلف سنی وجود بستر مناسب جهت فعالیت‌های مرتبط با آب مانند ماهی‌گیری، قایقرانی و شنا و ساحل مانند دوچرخه سواری، فعالیت‌های ورزشی و...، وجود فضاهای برای ایستادن، نشستن، تماشا، وجود مبلمان مناسب شهری جهت استفاده فعالیت‌های مختلف در فضا و تنوع در ارائه خدمات به ترتیب با نمره میانگین ۵/۳۶، ۵/۱۴، ۴/۲۸، ۴/۱۷، ۳/۵۹، ۳/۵۷، ۳/۴۶، ۳/۳۷ و ۳/۲۱ در اولویت‌های بعدی قرار دارند.

۵-۴ مقیاس انسانی و حس تعلق به مکان

نتایج نشان می‌دهد که گویه ایجاد حس محصوریت و عدم غلبه فضا بر انسان در ساحل با میانگین رتبه ۵/۵۷ بیش‌ترین تأثیر و پس از آن گویه‌های وجود مقیاس انسانی از طریق رعایت تناسب محیط مصنوع با گستردگی دریا و کاهش وابستگی به اتومبیل و استفاده از مقیاس انسانی و اولویت پیاده در طراحی ساحل به ترتیب با نمره میانگین ۴/۶۹ و ۳/۹۸ در اولویت‌های بعدی قرار دارند.

۶-۴ ایمنی و حس تعلق به مکان

نتایج نشان می‌دهد که گویه امنیت تجهیزات و امکانات فیزیکی در مقابل عوامل طبیعی و اقلیمی با میانگین رتبه ۴/۳۵ بیش‌ترین تأثیر و پس از آن گویه‌های رعایت حریم جزرومد در محدثات و سازه‌های ساحلی، امکان و پیش‌بینی دسترسی امن به آب توسط اسکله‌ها و موج‌شکن‌ها، روشنایی

مناسب برای استفاده شبانه از محدوده ساحل و ایمنی متقابل سواره و پیاده در طراحی شبکه دسترسی به ترتیب با نمره میانگین ۴/۱۴، ۴/۱۲، ۴/۶۹ و ۳/۶۸ در اولویت‌های بعدی قرار دارند.

۷-۴ زیبایی بصری و حس تعلق به مکان

نشان می‌دهد که گویه تقویت نقاط ویژه و قابل رویت در ساحل دریا با میانگین رتبه ۸/۹۶ بیش‌ترین تأثیر و پس از آن گویه‌های ایجاد خوانایی از طریق ایجاد عناصر شهری، استفاده از علائم نشانه‌ای قابل رویت، توجه به ترکیب رنگی عناصر مستقر در کناره ساحل، استفاده از نمادهای بومی، استفاده از مصالح مناسب و بومی، طراحی واضح و دور از اغتشاش و وجود سکانس‌های مختلف بصری به ترتیب با نمره میانگین ۷/۵۵، ۷/۳، ۶/۹۲، ۶/۶۹، ۴/۷۷، ۴/۰۹ و ۳/۱۲ در اولویت‌های بعدی قرار دارند.

۸-۴ نفوذپذیری و حس تعلق به مکان

نتایج نشان می‌دهد که گویه امکان دسترسی و نفوذ آسان پیاده به کناره ساحل با میانگین رتبه ۳/۴۸ بیش‌ترین تأثیر و پس از آن گویه‌های وجود ارتباط و پیوستگی مسیرهای حرکتی و تعریف حوزه‌های فضایی مختلف به ترتیب با نمره میانگین ۳/۰۵ و ۲/۵۱ در اولویت‌های بعدی قرار دارند. همانطور که مشاهده می‌شود با مقدار کای اسکوتر ۶۹۱/۱۴۵ تفاوت معنی‌داری ($\text{sig} < 0.000$) در اولویت‌های گویه‌های شاخص حس تعلق مکانی وجود دارد. همچنین نشان می‌دهد که گویه ساحل بخشی از وجود من است با میانگین رتبه ۸/۵۱ بیش‌ترین تأثیر و پس از آن گویه‌های ساحل نشان دهنده شخصیت و ذات من، احساس آرامش در ساحل، خاطره‌های مشترکی با افراد، حس دلبازی در ساحل، دل‌تنگ بودن برای دیدن ساحل، احساس خوشبختی در ساحل، شوق دیدن ساحل، رفع نیازها در ساحل، انجام کارهای مورعلاقه در ساحل، انجام کارها در ساحل، تصاویری مستند از ساحل، احساس رضایت از ساحل و تلاش برای حفظ ساحل به ترتیب با نمره میانگین ۸/۰۲، ۷/۷۷، ۶/۹۱، ۶/۸۸، ۶/۸۶، ۶/۵۴، ۶/۳۶، ۶، ۵/۶۴، ۴/۹، ۳/۶۷، ۳/۴۶ و ۳/۱۹ در اولویت‌های بعدی قرار دارند. در این پرسشنامه چهارگویه مربوط به بعد شناختی، شش گویه مربوط به دلبستگی و چهار گویه مربوط به بعد وابستگی در نظر گرفته شده است. حس تعلق به مکان استفاده‌کنندگان ساحل در بعد شناختی (هویتی) و عاطفی (دلبستگی) در سطح بالایی قرار دارد. از نظر آن‌ها شرایط ساحل بازگوکننده هویت و شخصیت آن‌ها می‌باشد. بعد رفتاری (وابستگی) نسبت به بعد شناختی و عاطفی در سطح پایین‌تری قرار دارد.

۵- نتیجه‌گیری و جمع‌بندی

هویت مکان از ارتباط و حضور انسان در مکان شکل می‌گیرد و در مرحله بعد به واسطه ویژگی‌های مطلوب آن وابسته می‌شود و در نهایت احساس دلبستگی پیدا می‌کند. تحقیق حاضر معتقد است که بین عوامل محیطی، موقعیت مکان و دسترسی، تنوع فضایی، ایمنی، نفوذپذیری و حس تعلق مکانی رابطه مثبتی وجود دارد و چنانچه شاخص‌های ذکر شده در سواحل شهری و به‌طور مشخص در ساحل شهر بوشهر (حد فاصل خیابان انقلاب تا میدان شهرداری) تقویت شوند می‌توان شاهد برآورده

تبیین اصول و مبانی طراحی منظرین شهرهای ساحلی در راستای افزایش حس تعلق به مکان؛ نمونه موردی: ساحل شهر بوشهر؛
نقشقای و دیگران

شدن انتظارات و نیازهای اهالی آن محیط بود و در پی آن سبب شکل‌گیری و ارتقای حس تعلق به ساحل شهر بوشهر خواهد شد.

بر اساس مبانی نظری و ادبیات تحقیق و مصاحبه با متخصصین امر و صاحب‌نظران مولفه‌های منظر شهری در راستای حس تعلق به مکان به ۷ مولفه شامل: عوامل محیطی، موقعیت مکان و دسترسی، تنوع فضایی، ایمنی، نفوذپذیری، زیبایی بصری و مقیاس انسانی تقسیم گردید. یافته‌های تحقیق نشان در ساحل بوشهر ارتباط میان عوامل محیطی، موقعیت مکان و دسترسی، تنوع فضایی، ایمنی، نفوذپذیری و حس تعلق مکانی رابطه معنادار است ولی در ارتباط بین متغیرهای زیبایی بصری و مقیاس انسانی و حس تعلق به مکان در ساحل شهر بوشهر (حد فاصل خیابان انقلاب تا میدان شهرداری) رابطه معنی‌داری به دست نیامده است.

جدول ۵. مولفه‌های طراحی منظر شهر ساحلی بر حس تعلق به مکان در بوشهر؛ ماخذ: یافته‌های تحقیق.

مؤلفه / عامل	شرح تاثیرات
عوامل محیطی	با وجود عوامل خاص اقلیمی شهر بوشهر، به دلیل گرمای شدید و رطوبت بالا در طول روز، زندگی شهر و فعالیتهای شهری در طول روز به سختی انجام می‌شود، به عبارتی دیگر در طول روز زندگی و حیات شهری به چشم نمی‌خورد؛ اما به محض فرا رسیدن غروب و کاهش دما جلوه شهر متحول می‌شود. مراکز خرید شروع به فعالیت می‌کنند حیات شهری عیان می‌شود. در کل بوشهر دارای زندگی پس از غروب است که حضور مردم در فضای شهری سازنده تصویری از زندگی شهر در ذهن هر بیننده ای است. وجود بادهای دریایی و متعاقب آن طوفان‌های دریایی در پاره‌ای از ایام سال نیز در استفاده از فضای ساحل موثر می‌باشد.
موقعیت مکان	موقعیت مکان و دسترسی که بیشتر در مقیاس شهری مطرح می‌شود و شامل همجواری‌ها، روابط و چیدمان فضا، دسترسی به تسهیلات و امکانات رفاهی و غیره می‌باشد. نقش پیوند دهنده شریان‌های عبوری (جاده ساحلی و...) از فضا و سایر اجزاء سازنده مرکز شهر، مجاورت با بافت قدیم و تاریخی بوشهر و تعامل انسانی حاصل از آن و مجاورت با قلب تجاری شهر و تعامل انسانی و اقتصادی حاصل از آن و حضور کاربری‌های اقامتی، تفریحی در مجاورت با حوزه مزبور و وجود ابنیه ارزشمند با کاربری‌های شاخص و عمومی (ساختمان میراث فرهنگی، ایران شناسی، مساجد قدیمی بافت، شورای شهر، آب انبار قوام) به عنوان نشانه‌های ذهنی شاخص خط ساحلی می‌تواند در معنا دار بودن رابطه موثر باشد.
تنوع فضایی	تنوع فضایی شامل گوناگونی کاربری‌ها و فعالیت‌ها و مکانی است که تنوع فعالیت و کاربری‌های مختلف داشته باشد، افراد مختلف را در اوقات گوناگون با منظورهای متنوع به خود جلب می‌کند. هدف از تنوع فضایی این است که میزان حق انتخاب را فزونی دهد و از احساس یکنواختی و ملال جلوگیری کند. اختلاط کاربریها در محدوده، وجود محدود کاربریهای همساز با ساحل مانند (فعالیت‌های آبی در ابتدای محدوده)، وجود کاربری‌های تجاری رستوران و اغذیه فروشی در لبه ساحلی، همجواری با بافت قدیم و مرکز تجاری شهر، وجود عرصه های باز در فضای مورد

بررسی (محدوده قوام و پارک ساحلی)، وجود و ثبت قرارگاه‌های رفتاری در ساحل مورد مطالعه باعث سرزندگی خط ساحلی در شب شده است.

ایمنی

محیط مطلوب باید از نظر کالبدی محیطی امن باشد، یکی از عوامل ایجاد ایمنی وجود قابلیت‌های حرکتی مناسب و ایمن در قرارگاه‌های رفتاری است. وجود پلکان یا راه‌های امن برای دسترسی به آب در مقاطعی از ساحل و محل‌هایی که دریا و ساحل اختلاف ارتفاع دارند و استفاده از سازه‌های حفاظت از ساحل در برابر عوامل طبیعی و محیطی (مانند دیوارهای دریایی و...) باعث ایجاد رابطه معنا دار با حس تعلق به مکان می‌باشد. همچنین تداخل سواره و پیاده در مقاطعی از ساحل، نبود باند کندگذر و... باعث کم شدن اولویت ایمنی متقابل سواره و پیاده شده است.

نفوذپذیری

راهکارهای نفوذپذیری، به دو دسته راهکار نفوذپذیری بصری و کالبدی (فیزیکی) تقسیم می‌شوند که ارتباط تنگاتنگی با هم دارند نفوذپذیری بافت شهری به معنای امکانی است که بافت شهری به عابران پیاده و سواره برای انتخاب مسیر می‌دهد. نفوذپذیری بصری به معنی امکاناتی است که بافت شهری برای رویت یک مکان از مکانی دیگر فراهم می‌آورد یعنی میزان رویت پذیری. امکان دسترسی و نفوذ پیاده به کناره ساحل با وجود تداخل حرکت سواره و پیاده و ارتباط و پیوستگی مسیرهای حرکتی در طول ساحل مورد مطالعه می‌تواند در معنا دار بودن نفوذپذیری با حس تعلق مکان موثر باشد.

مقیاس انسانی

نبود محصوریت و پیوستگی جداره ساختمانهای مشرف به ساحل، عدم همخوانی ارتفاع جداره‌ها و بدنه‌های بافت مجاور ساحل، تخریب و ویرانی جداره ساحلی بافت تاریخی، تداخل سواره و پیاده، در عدم معناداری ارتباط موثر می‌باشد.

زیبایی بصری

خوانایی احساس سهل بودن قرائت محیط و جهت یابی در مسیر است که در هر لحظه برای فرد امکان شناسایی موقعیت خود را در بافت شهری فراهم گرداند. امری حسی، ذهنی و معطوف به استفاده کننده است.

در ارتباط با گویه‌های شاخص حس تعلق مکانی، با توجه به مبانی نظری حس مکان به‌عنوان یک ساختار چند بعدی که بیانگر اعتقادات، احساسات و تعهدات رفتاری در یک محیط خاص که به ترتیب بعد شناختی، بعد عاطفی و بعد رفتاری می‌باشد در نظر گرفته شده است؛ لذا با مراجعه به حس تعلق به مکان استفاده‌کنندگان ساحل در بعد شناختی (هویتی) و عاطفی (دل‌بستگی) در سطح بالایی قرار دارد. از نظر آن‌ها شرایط ساحل بازگوکننده هویت و احساس آن‌ها می‌باشد که وجود دریا به عنوان عنصر هویت ساز در ساختار فضایی شهر بی‌شک مهمترین عامل می‌باشد. بعد رفتاری (وابستگی) نسبت به بعد شناختی و عاطفی در سطح پایینتر قرار دارد و نشان می‌دهد ساحل در برآورده کردن نیازهای آن‌ها موفق عمل نکرده که عدم تجهیز خط ساحلی برای شکل‌گیری فعالیت‌های تفریحی و مرتبط با آب، عدم وجود بسترهای مناسب جهت استقرار خانواده، تداخل حرکت سواره و پیاده، تهدیدات ناشی از فرسودگی و تخریب بافت تاریخی بوشهر در این امر موثر می‌باشند.

(*) اعلام عدم تعارض منافع

تبیین اصول و مبانی طراحی منظرین شهرهای ساحلی در راستای افزایش حس تعلق به مکان؛ نمونه موردی: ساحل شهر بوشهر؛
تشنای و دیگران

نویسندگان اعلام می‌دارند که در انجام این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافی برای ایشان وجود نداشته است. (تعارض منافع به حالتی گفته می‌شود که منافع شخصی مادی یا غیرمادی نویسنده یا نویسندگان با نتایج پژوهش در تعارض باشد و این موضوع بر روند انجام پژوهش یا اعلام صادقانه نتایج تأثیر بگذارد).

۶- منابع و ماخذ

۱. احمدی کرد آسیایی، فرزانه (۱۳۹۳)، ارزیابی عملکرد مدیریت شهری در عدالت فضایی میان نواحی شهری (مطالعه موردی: شهر قائمشهر)، فصلنامه مدرس علوم انسانی برنامه‌ریزی و آمایش فضا، دوره هجدهم، شماره ۲.
۲. بمانیان، محمد رضا و احمدی، فریال (۱۳۹۳) طراحی و اکولوژی منظر (مقدمه ای بر اصول و روشها)، نشر سازمان زیباسازی شهرداری تهران
۳. پاکزاد، جهان‌شاه (۱۳۸۵) «سیمای شهر؛ آنچه کوبین لینچ از آن می‌فهمید»، فصلنامه آبادی، سال شانزدهم، شماره ۵۳: ۲۰-۲۶
۴. پور جعفر، محمد رضا، (۱۳۹۲) طراحی شهری محیطی کنار آب، انتشارات دانشگاه تربیت مدرس
۵. حبیب، فرح (۱۳۸۵) «فضای شهری بستر تعامل اجتماعی». نشریه‌ی معماری و فرهنگ، ش ۲۴: ۲۱-۱۳
۶. دانش پایه، نثار و حبیب، فرح و طغیانی، شیرین، (۱۳۹۶). تدوین شاخص‌های کالبدی موثر در خلق حس مکان در توسعه جدید شهری. مدیریت شهری. ۴۷، ۱۱۹-۱۳۰.
۷. ذکاوت، کامران (۱۳۸۵) چارچوب استراتژیک مدیریت بصری شهر، نشریه آبادی، شماره ۵۳ (۱۸ دور جدید).
۸. رادول، دنیس (۱۳۹۲) «حفاظت و پایداری در شهرهای تاریخی» ترجمه پیروز حناچی، یلدا شاه‌تیموری، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
۹. رلف، ادوارد، (۱۳۸۹) مکان و بی مکانی، ترجمه محمدرضا محمدی، تهران، آرمانشهر
۱۰. شاهین راد، مهنوش و رفیعیان، مجتبی و پور جعفر، محمدرضا، (۱۳۹۸). خوانش قصه‌های جامعه از متن فضای شهری: تقویت و تداوم حس مکان. معماری و شهرسازی آرمانشهر. ۲۷، ۱۱۹-۱۲۹.
۱۱. صادقی فرشته، رویا؛ دانشگر مقدم، گلرخ و دژدار، امید (۱۳۹۱). «بررسی رابطه طرح کالبدی در مجتمع‌های مسکونی و حس دل‌بستگی به مکان در بین ساکنین». مدیریت شهری، ش ۳۰: ۲۶۴-۲۵۳.
۱۲. فروزنده، جوان، مطلبی، قاسم، (۱۳۹۰) مفهوم حس تعلق به مکان و عوامل تشکیل دهنده آن، هویت شهر: ۲۷-۳۷.
۱۳. فلاحت، محمداصداق. (۱۳۸۵): مفهوم حس مکان و عوامل شکل‌دهنده آن. مجله علمی پژوهشی هنرهای زیبا، ۵۷-۶۶.

۱۴. قشقایی، رضا، موحد، خسرو، محمدزاده، حجت‌الله (۱۳۹۵). ارزیابی حس تعلق به مکان با تأکید بر عوامل کالبدی و محیطی در سواحل شهری (مطالعه موردی: ساحل بوشهر)، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی برنامه‌ریزی شهری، ۴(۲)، ۲۶۱-۲۸۲.
۱۵. قشقایی، رضا، موحد، خسرو، مضطر زاد، ه حامد (۱۳۹۷). تدوین معیارهای طراحی منظر شهری در راستای برانگیزش حس تعلق به مکان. مدیریت شهری و روستایی، ۱۷ (۵۰): ۴۶۰-۴۳۵.
۱۶. قیاسی، همایون و صرافی گهر، اسماعیل. (۱۳۹۵). تبیین مدل نظری ارتقاء حس مکان در طراحی معماری و شهر. مدیریت شهری، شماره ۴۵، ۱۴۷-۱۷۰.
۱۷. کاشی، حسین و بنیادی، ناصر (۱۳۹۲). «تبیین مدل هویت مکان-حس مکان و بررسی عناصر و ابعاد مختلف آن». هنرهای زیبا، ش ۳: ۵۲-۴۳.
۱۸. کرامر-یوهانس و برتلینگ - استفان (۱۳۹۳) «معماری در بافت موجود» ترجمه رضا ابویی - رامین رضایی - فرزین مرادی، یزد، دانشگاه آزاد اسلامی یزد.
۱۹. کرمونا، متیو، هیت، تیم، اک، تنروف تیسدل، استیون (۱۳۸۸). «مکان‌های عمومی، فضاهای شهری: ابعاد گوناگون طراحی شهری»، ترجمه قرائی، شکوهی، اهری و صالحی، تهران، انتشارات دانشگاه هنر.
۲۰. گلکار، کورش (۱۳۸۵) مفهوم منظر شهری، مجله آبادی، شماره پنجاه‌وسوم.
۲۱. گلکار، کورش، (۱۳۷۹). مؤلفه‌های سازنده کیفیت طراحی شهری. صغه. ۳۲، ۳۸-۶۵.
۲۲. مدیری، آتوسا (۱۳۸۷) «مکان»، هویت شهر، ش ۲: ۷۹-۶۹.
۲۳. مرادی موسوی، محدثه السادات و فنایی، ساناز، ۱۳۹۷، راهکارهای مؤثر بر ایجاد حس تعلق به مکان و شکل‌گیری هویت مکان (نمونه موردی: محله بهجت آباد شهر تهران)، کنفرانس بین‌المللی عمران، معماری و مدیریت توسعه شهری در ایران، تهران.
۲۴. مظلومی، سید مازیار، (۱۳۸۹). تأثیرپذیری ابعاد حس مکان از ادراکات ذهنی در محله‌های مسکونی شهری. پژوهش و برنامه‌ریزی شهری. ۱ (۳)، ۱۳۱-۱۵۰.
۲۵. منتظرالحجه، مهدی و شریف‌نژاد، مجتبی و دهقان، سهیلا، (۱۳۹۵). ارزیابی و سنجش عوامل مؤثر بر ایجاد حس مکان در مراکز محله‌های شهری، مطالعه موردی: مراکز محله‌های شیخداد و شهرک دانشگاه در شهر یزد. فصلنامه مطالعات شهر ایرانی اسلامی. ۲۶، ۴۳-۵۴.
۲۶. منصور، سید امیر (۱۳۸۹) چستی منظر شهری، بررسی تاریخی تحولات مفهومی منظر شهری در ایران، منظر، ۲(۹).
۲۷. نکویی زهرایی، نسیم السادات، مومنی، کورش، عطاریان، کورش. (۱۳۹۷): بررسی حس تعلق به مکان در بناهای مذهبی - تاریخی در راستای افزایش تعامل ساکنین محله با بنا (نمونه موردی: مسجد جامع اصفهان). معماری و شهرسازی ایران،
۲۸. نوروزیان ملک، سعید و امید، ندا، (۱۳۹۹). ارزیابی تأثیر مؤلفه‌های کالبدی - اجتماعی بر حس مکان در فضاهای باز مجتمع مسکونی. هویت شهر. ۴۱، ۸۷-۹۸.
۲۹. یگانه محلاتی سیامک (۱۳۸۹). بررسی و ارائه راهبردهای توسعه پایدار در شهرهای ساحلی و آثار توریسم بر محیط زیست شهری و توسعه پایدار آن، در دسترس در www.aftab.ir

30. Agarwal A., Shankar R., Tiwari M.K., (2007), "Modeling agility of supply chain", Industrial Marketing Management, Vol.31

31. Altman, I. and S. Low, (1992): Place Attachment, Plenum Press, NewYork.
32. Barbier, E.B., (۲۰۱۴). »A global strategy for protecting vulnerable coastal populations«. Science ۳۴۵
33. Brown, G., Brown, B. B . , & Perkins, D. D. , 2004 b, New housing as neighborhood revitalization : place attachment and confidence among residents . journal of Environment and Behavior , 36(6), 749-775.
34. Canter, D. (1971): The Psychology of Place ,the Architectural Press, London.
35. Carmona, Mathew; Health, Tim; Oc, Taner, and Tiesdell, Steve (2003). "Public Places-Urban Spaces". Oxford: Architectural Press.
36. Chavis, A., & König, G. (1996). Full Scale Measurements of Wind-velocity at the New Commerzbank-building in Frankfurt-Main. Institut für Massivbau und Baustofftechnologie i. Gr., University of Leipzig, Germany.
37. Chen D (1999). Once there were Greenfields: *How urban sprawl is undermining America's environment, economy, and social fabric*.New York and Washington, DC: Natural Resources Defense Council
38. Corner, J. (2006). Terra Fluxus. In C. Waldheim (Ed.), Landscape Urbanism Reader (pp. 21-34). New York: Princeton Architectural Press
39. Cuthbert, A. R. (2006), "The Form of Cities", Australia: Blackwell Publishing Ltd.
40. Feldman, B.P. (1990), Effects of sense of place on responses to environmental impact: a case study among residents in an Arctic community, Applied Geography, 18(2): 169-189.
41. Greenberg, R. (2005), "The Dictionary of Urbanism", Tisbury and Wiltshire: Streetwise Press.
42. Gustafson, P, 2006, Place Attachment and Mobility, pp. 17-31, CAB international (Jorgensen & Stedman, 2001, 006)
43. Hernandez, B., Martin, A. M., Ruiz, C., & Hidalgo, M, C., 2010, The role of place identity and place attachment in breaking environment protection laws, Journal of Environment Psychology, 30(3),
44. Hinrichsen, D (2003). *Trends and Future Challenges for U.S. National Ocean and Coastal Policy*, NOAA coastal service center, Washington D.C, US
45. Huang J., Tzeng G., Ong Ch., (2015), "Multidimensional data in ultidimensional scaling using the analytic network process", Pattern Recognition Letters, ol.21.
46. Johnson, Amanda.J. & Glover, Troy.D. (2013) Understanding Urban Public Space in a Leisure Context, Leisure Sciences: An Interdisciplinary Journal, Vol.35, No.2, pp.190-197.
47. Jorgensen, B. S., & Stedman, R. C. (2001). Sense of place. Journal of Environmental Psychology, 21, 233-248.
48. Lalli, M, 1992, "Urban related Identity: Theory, Measurement and empirical findings", journal of Environmental Psychology, vole 12, pp. 285-303.
49. Lewicka, m. 2011b. On the varieties of people's relationship with places: human's typology revisited. Environment &Behavior, 43, 676-709.
50. Livingston,S.(1995), "The restorative benefits of nature: Toward an integrated framework", Journal of Environmental Psychology,15,pp:169-182.
51. Magalhaes, Claudio. & Trigo, Sonia. (2017) Contracting out publicness: The private management of the urban public realm and its implications, Progress in Planning, Vol.115, No.1, pp. 1-28

52. Manzo, L, & Wright, P., (2017), Place Attachment Advances in Theory, Methods And Applicatipns, translate by: Hasan Sajadzadeh & Behnam Ghasemzsadeh, Hamedan: Bu-Ali University.
53. Proshansky, H. M. (1978). The city and selfidentity. Environment and Behavior, 10,147-169.
54. Punter, J. (1991): *Participation in the Design of Urban Space. Landscape Design* (200): pp: 7-24.
55. Relph, E. (1976), Place and placelessness. London: Pion Limited.
56. Shamai, S. (1991): *Sense of place: an empirical measurement*. Geo forum 22 (3): pp: 347 - 358.
57. Shultez, N.(2011), Split of Place, translate by: Mohammadreza Shirazi, Second time, Tehran: Rokhdadno press
58. Stedman, R. C. (2001). Sense of place as an attitude: Lakeshore property owners' attitudes toward their properties. Journal of Environmental Psychology, 21, 233-248.
59. Sun Hua, H. (2010): *World Heritage Classification and Related Issues A Case Study of the Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*. Procedia Social and Behavioral Sciences, 12(2): pp: 6954-6961.
60. Tuan, Y. F.(1980), Rootedness versus sense of place, Landscape, No. 24, 3-8.
61. Tuan, Y.-F. (1974). Topophilia: A study of environmental perception, attitudes and values. New York, NY: Columbia University Press.
62. Tuan Yi-Fu ,(1981) Space and Place: The Perspective of Experience , University of Minnesota Press.p.126.
63. United Nations (2007). *World urbanization prospects: 2014 revision population*, United Nations publication, New York
64. Vernberg J and Vernberg W.B (2001). *The Coastal Zone: Past, Present, and Future*, University of south California press, First edition, Columbia, South California
65. Williams, Lynne , 2003 , "Beyond House and Haven: Toward a previsioning of Emotional Relationship with Place " , Journal of Environmental Psychology , 23 , 47-61
66. Ye L, Mandpe S and Mayer E (2005). What is "smart growth?" - Really?, Journal of planning literature, 19(3),301-315
67. Zeng C, He S and Cui J (2014). *A Multi-Level and Multi-Dimensional Measuring on Urban Sprawl: A Case Study in Wuban Metropolitan Area, Central China*, Sustainability, no6,3571-3598
68. Zhang J and Gilbert A et al (2010), *Natural and human-induced hypoxia and consequences for coastal areas: synthesis and future development*, Bio geoscience, 7,1443-1467
69. Zhao, P (2010). *Sustainable urban expansion and transportation in a growing megacity: Consequences of urban sprawl for mobility on the urban fringe of Beijing*, Habitat International, 34 (2), 236-243

چکیده لاتین

Reza Ghashghaei- *Ph.D. Candidate, Azad University, Shiraz Branch, Shiraz, Iran*
Khosro Movahed, *Associate Professor, Azad University, Shiraz Branch, Shiraz, Iran*
Hamed MoztaZade- *Asistant Professor, Azad University, Shiraz Branch, Shiraz, Iran*

Enhancing the sense of belonging to a place by designing coastal cities in Bushehr

Abstract

Improving the visual and ecological quality of the environment and the landscape and improving the sense of belonging to the place in the spatial organization can facilitate the desired environmental quality and define a unique pattern of identity for urban beaches; Therefore, in this article, the criteria and principles of landscape design of coastal cities have been investigated in order to promote the sense of belonging to the place. The research method was "descriptive-analytical" and "meta-analytical" method, which used the "survey" research method with the "questionnaire" tool to compile the design criteria of the desired landscape of the users in order to evoke a sense of belonging to the place in them. The results of the research show that the sense of belonging to the place is at a high level in the cognitive (identity) and emotional (attachment) dimensions. The behavioral dimension (dependency) is at a lower level than the cognitive and emotional dimension, and the beach has not succeeded in meeting their needs, the lack of equipping the coastline for the formation of recreational and water-related activities, the lack of Suitable platforms for family settlement, interference of horse and foot traffic, threats caused by wear and tear and destruction of Bushehr's historical fabric are effective in this matter.

Keywords: *sense of place, sense of belonging to place, coastal cities, Bushehr.*

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to the BOTHIGHA Journal. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License.

نحوه ارجاع به مقاله:

تشنقایی، رضا. موجد، خسور و مظطرزاده، حامد (۱۴۰۳) ارتقاء حس تعلق به مکان با طراحی منظرین شهرهای ساحلی در بوشهر. ۴(۱۲)، ۸۵-۱۰۲.

DOI: 10.52547/ijba.13.5.5

DOR: 20.1001.1.28212398.1403.5.5.45.5

URL: www.ijba.ir/fa/downloadpaper.php?pid=149&rid=18&p=A

نشریه علمی بوطیقای

معماری، سال ۴، شماره ۱۲

۱۰۳